

POGLEDI IZBRANIH AVSTRALSKIH SLOVENCEV NA STANJE DEMOKRATIČNE IN PRAVNE DRŽAVE V SLOVENIJI

Dejan VALENTINČIČ

COBISS 1.02

IZVLEČEK

Pogledi izbranih avstralskih Slovencev na stanje demokratične in pravne države v Sloveniji

Avtor v članku raziskuje ohranjanje vezi diasporičnih skupnosti z izvorno državo in navezanost na tamkajšnje dogajanje. Ugotavlja, da se to običajno še okrepi v kriznih in prelomnih časih. Avstralski Slovenci so se najbolj angažirali med demokratizacijskimi in osamosvojitvenimi procesi v Sloveniji, takratno dogajanje pa še vedno odzvanja pri njihovih današnjih pogledih na matično državo. V empiričnem delu članka avtor na podlagi polstrukturiranih intervjujev s skrbno izbranimi referenčnimi osebami ugotavlja, kako (izbrani) avstralski Slovenci gledajo na stanje demokratične in pravne države v Sloveniji dobrih petindvajset let po njeni osamosvojitvi in demokratizaciji. **KLJUČNE BESEDE:** avstralski Slovenci, vidnejši posamezniki, odnos do matične domovine, stanje demokracije, stanje pravne države

ABSTRACT

Views of Selected Australian Slovenes on the State of Democracy and Rule of Law in Slovenia

Diasporic communities are known to maintain ties to their mother countries and to be interested in the happenings there. This becomes even stronger at times of crisis or major change. Australian Slovenes were most engaged during the time of the democratization and gaining independence of Slovenia. They still remember that time and look at the present situation nostalgically. The empirical part of the paper shows how the state of democracy and rule of law in Slovenia is viewed by (selected) Australian Slovenes after more than twenty-five years since the establishment of an independent state.

KEY WORDS: Australian Slovenes, outstanding individuals, attitude towards mother country, state of democracy, state of rule of law

1 Dr. sociologije, docent, sekretar na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, direktor Inštituta ASEF za izobraževanje in raziskovanje, Ulica stare pravde 11, SI-1000 Ljubljana; dejan.valenticic@asef.net – Članek je nastal kot rezultat dela raziskave v okviru projekta »Reforma demokratične in pravne države v Sloveniji« (št. J5-7359), ki ga sofinancira Javna agencija RS za raziskovalno dejavnost, med 1. 1. 2016 in 31. 12. 2018 pa ga izvajata Fakulteta za državne in evropske študije in Evropska pravna fakulteta pod vodstvom izr. prof. dr. Jerneja Letnarja Černičiča.

UVOD

S prvimi večstrankarskimi volitvami v Sloveniji 6. aprila 1990 se je začel proces vzpostavljanja demokratične in pravne države. Z osamosvojitvijo Republike Slovenije 25. junija 1991, njenim mednarodnim priznanjem in s sprejemom ustave 23. decembra 1991 so te vrednote postale tudi del normativne ureditve novonastale države. Prehod iz državne ureditve, ki jo je Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 1/91) opredelila z besedami, da »SFRJ ne deluje kot pravno urejena država in se v njej hudo kršijo človekove pravice [...]«, kar je nato v več odločbah potrdilo tudi Ustavno sodišče, v polno demokratično in pravno državo je (bil) dolgotrajen in naporen. Slovenske izseljenske skupnosti, med njimi tudi avstralski Slovenci, so se med demokratizacijskimi procesi v podporo slovenski državnosti in demokraciji aktivirali s finančno podporo strankam koalicije Demos, z lobiranjem med avstralskimi strankami za podporo osamosvojitvi Slovenije, javnimi demonstracijami in medijskimi nastopi itd.

Dobrega četrto stoletja po osamosvojitvi Slovenije se pri udejanjanju demokratične in pravne države še vedno pojavljajo težave. Cilj raziskovalnega projekta, v okviru katerega je nastal pričujoči članek, je bil raziskati razvoj demokratične in pravne države v Sloveniji v zadnjih 25 letih, njeno današnje stanje, stopnjo učinkovitosti varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v slovenskem pravnem redu ter poskušati oblikovati predloge za njene reforme. Polnopravni del raziskave je (v skladu s 5. členom Ustave Republike Slovenije) tudi pogled Slovencev v zamejstvu in po svetu na stanje ter njihova vloga pri reformiranju demokratične in pravne države v Sloveniji.

Po predstavitvi metodologije v naslednjem poglavju prvo teoretično poglavje prinaša nekaj prejšnjih raziskav o odnosih med diasporami in matičnimi domovinami ter poglede nanje. Med terensko raziskavo se je pokazalo, da je slovensko skupnost v Avstraliji najmočnejše zaznamovalo obdobje osamosvajanja Slovenije, zato v drugem vsebinskem poglavju predstavljam takratno dogajanje. V naslednjem poglavju predstavljam rezultate terenske empirične študije, v sklepu pa sem strnil ugotovitve.

V članku poskušam odgovoriti na naslednje raziskovalno vprašanje: Kako (izbrani) avstralski Slovenci gledajo na stanje demokratične in pravne države v Sloveniji danes? Kot pomoč pri odgovorih na navedeno raziskovalno vprašanje ter njegovo razširitev dodajam naslednja raziskovalna podvprašanja: Kako se njihovi pogledi razlikujejo glede na čas izselitve?; Kako se njihovi pogledi razlikujejo glede na lastna politična prepričanja? in Kako se njihovi pogledi razlikujejo glede na poglobljenost spremljanja dogajanja v nekdanji domovini?

V raziskovalnem projektu demokratično in pravno državo razumem kot vsebinsko povezana pojma, ki pomenita udejanjanje državne ureditve, v kateri so vsem državljanom zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ter izhodiščne možnosti za dostojno življenje v zasebni in javni sferi. Vsem mora biti omogočena tudi politična participacija v smislu, da različne politične vizije enakopravno tekmujejo za politično upravljanje in vodenje države. Pravni red mora uresničevati

svobodno gospodarsko pobudo ter nuditi socialne storitve, sodni sistem pa v sporih učinkovito odločati, varovati pravni red države in odpravljati morebitne pojave kršitev človekovih pravic (glej npr. Letnar Černič v Hribar idr. 2017: 159–169; Avbelj 2018: 35–57).

METODOLOGIJA

Del v tem besedilu strnjene raziskave je nastal med oktobrom in novembrom 2017. Obravnava te tematike je bila del moje širše terenske raziskave o vitalnosti slovenske skupnosti v Avstraliji. Metodološko je raziskava triangulacija opazovanja z udeležbo ter ducata polstrukturiranih intervjujev. Med terensko raziskavo sem obiskal vse aktivne slovenske klube in katoliške misijone v Melbournu, Sydneyu, Adelaidi, Brisbanu in Gold Coastu, se pogovarjal z ljudmi in poslušal njihove pogovore. Teoretiki (npr. Lamut, Macur 2012: 133) sicer opozarjajo na možnost, da pri opazovanju z udeležbo opazovanci spremenijo svoje vedenje. V opisanih primerih takšnih sprememb, zaradi katerih bi pričevanja postala nerelevantna, ni bilo. Za intervjuvance sem bil obiskovalec iz Slovenije in veselilo jih je, da me zanima njihovo življenje. Ker takšni obiski niso tako redki (najpogosteje gre za osebe iz Slovenije, ki obiskujejo svoje sorodnike v Avstraliji), pa moji prisotnosti niso posvečali prevelike pozornosti, ampak so nadaljevali običajne aktivnosti in obnašanje.

Po izoblikovani temeljni podobi slovenske izseljenske skupnosti v Avstraliji je bil za ugotavljanje, kako avstralski Slovenci gledajo na stanje demokratične in pravne države v Sloveniji, kvalitativni pristop s polstrukturiranimi intervjuji primernejši (glej npr. Boeije 2010; Creswell 2003) kot bi bil kvantitativni pristop z anketami. Te sicer omogočajo vključitev večjega števila ljudi, a je raziskovalna tema preveč kompleksna, da bi sklepal le na podlagi skopih ponujenih odgovorov (Creswell 2003). Kvalitativna metodologija zahteva omejeno število intervjuvancev, odgovore le nekaj oseb pa je zelo težko posplošiti na celotno raziskovano populacijo (Boeije 2010). Iz teh razlogov je bil prvi krog raziskovanja – opazovanje z udeležbo – namenjen predvsem zaznavanju, kateri posamezniki v določeni skupnosti veljajo za avtoritete, kar se tiče poznavanja dogajanja v Sloveniji, podajanja ocen in oblikovanja stališč (Bryman 2004). To ne pomeni, da vsi člani določenega kluba ali misijona delijo vsa njihova stališča, poglede in mnenja. Ob upoštevanju dejstva, da so me nanje napotili številni rojaki, ki so jih pripoznali kot relevantne sogovornike, ki bojda dobro poznajo dogajanje in ga uravnoteženo vrednotijo, lahko njihove poglede do določene mere posplošim (prav tam). Rezultati gotovo ne morejo biti celoviti in zajemati vseh odtenkov, kažejo pa pomembne obrise, ki se jih da posplošiti.

Opravil sem dvanajst polstrukturiranih intervjujev – po tri v Melbournu, Sydneyu, Adelaidi ter skupaj Bisbanu in Gold Coastu. Poskrbel sem za zastopanost tako pripadnikov starejše skupnosti, ki so v Avstralijo prišli iz različnih razlogov, kot pripadnikov druge generacije ter sodobnih izseljencev iz Slovenije.

DIASPORE IN MATIČNE DOMOVINE

Odnosi med matičnimi domovinami in izseljenskimi skupnostmi imajo lahko zelo različne razsežnosti in intenzivitete. Ključni sta naslednji dve ločnici:

- (1) Koliko je določena diasporska skupnost motivirana za aktivno vpetost, je običajno zelo povezano z njenim izvorom. Politične skupnosti so za to bolj zainteresirane kot ekonomske, tisti, ki se selijo iz individualnih razlogov, pa običajno še manj. Gotovo pa na stopnjo vpetosti vplivajo tudi dejavniki, kot so velikost skupnosti, stopnja napredovanja asimilacijskih procesov, pomembne pa so tudi razlike med generacijami.
- (2) Koliko je matična domovina zainteresirana za vlogo diaspore. Nekatere v njih zaznavajo pomembno priložnost in dodano vrednost (glej npr. Kokot 2017), druge, predvsem nedemokratske ali manj demokratične državne ureditve, kjer so skupnosti tudi političnega izvora, pa jih dojemajo kot nezaželeni.¹

Nikakor pa se ne sme zanemariti niti medsebojnega sovpliva ter prepleta. Skrbiš pravi, da dogajanje v izvornih domovinah prav tako vpliva na migrantske skupine (Skrbiš 1999: 3), velja pa tudi obratno (glej npr. Salloum 2015).

V nasprotju z ameriško in argentinsko slovensko skupnostjo je avstralska v primerjavi s prvo bistveno mlajša in manjša, v primerjavi z drugo pa z veliko manjšim deležem popolnih političnih beguncev, ki so pred drugo svetovno vojno igrali pomembno vlogo v javnem življenju. Število Slovencev v Avstraliji je bilo do konca druge svetovne vojne skromno, sledi skupnosti pa so do danes že zabrisane. Po vojni se je tudi v Avstralijo preselilo določeno število političnih beguncev iz Slovenije (preko taborišč v Avstriji in Italiji), njihovo število pa je bilo v primerjavi s preostalimi osrednjimi izselitvenimi centri (Argentina, ZDA, pa tudi Kanada in Velika Britanija) precej manjše. Množičnejše preseljevanje se je začelo konec štiridesetih in v začetku petdesetih let prejšnjega stoletja ter je trajalo predvsem do konca šestdesetih let. V Avstraliji naj bi leta 1968 živel do 30.000 Slovencev (Čebulj Sajko v Trebše Štolfa 2001: 264; Čebulj Sajko 1992: 79). Leta 2006 se je v Avstraliji za osebe slovenskega izvora opredelilo 16.085 posameznikov (Koderman 2015: 64).

Še bolj kot za druge skupnosti je za izselitev v Avstralijo značilno prepletanje političnih in ekonomskih razlogov. Najpogosteje ni šlo za življenjsko ogroženost ali neposredne konflikte z oblastjo, ampak za neperspektivnost glede služb, napredovanja, nakupa stanovanj in različnih dobrin, vse to pa je bilo povezano z nesprejemanjem ideologije, nepripravljenostjo vpisa v komunistično partijo, aktivnim verskim življenjem itd. (glej npr. Albina in Branko Kalc 2017; Anica in Alojz Markič 2017; Marija in Jožef Prinčič 2017). Po strnitvi mnenj, opisov in spominov intervjuvancev v vseh

1 Za zadržan ali odklonilen odnos pa niso vedno krivi le politični razlogi. V Sloveniji še zlasti v visokošolski in znanstveni sferi pogosto slišimo, da so slovenski doktorandi in raziskovalci s tujih univerz nezaželeni in si zelo težko utrejo pot nazaj, razume se jih namreč kot nezaželena konkurenca (glej npr. Leskovec 2016; Trstenjak 2017; Velikonja 2017).

slovenskih klubih v Avstraliji bi ocenil, da je šlo v več kot štirih petinah za pobege čez mejo, v slabi petini pa za legalno izselitev s potnimi listi. Kljub temu da je (bila) slovenska skupnost v Avstraliji politično razdeljena, pa po moji oceni tega kriterija ne moremo postaviti kot ločnice. Tudi med prebežniki so nekateri naklonjeni prejšnjemu režimu ali nanj gledajo vsaj z nostalgijo, po drugi strani pa so tudi med legalno izseljenimi hudi kritiki komunistične oblasti.

Čeprav so bili tudi slovenski klubi politično diferencirani, pa položaj ni bil enoznačen. V Adelaidi, Brisbanu in Gold Coastu,² kjer so skupnosti manjše, so se vsi (ki so se etnično povezovali) združevali v skupnem klubu. V Sydneyu je Slovensko društvo Sydney veljalo za politično nasprotno Jugoslaviji (nobenega dvoma ni, da so v njem imeli pomembno besedo politični begunci), klub Triglav pa naj bi bil bližje jugoslovanskemu režimu. V Melbournu deluje pet slovenskih klubov, za jugoslovanskemu režimu naklonjenega je veljal Jadran, preostali pa so bili demokratično usmerjeni. Triglav in Jadran, še zlasti slednji, sta bila najbolj primorska kluba (za natančnejši opis organiziranosti glej npr. tudi Koderman 2015; Birsa 1994; Gelt 2010). A položaj je bolj kompleksen. Tako so slovenski škofi v času pred osamosvojitvijo Slovenije ob obiskih slovenske skupnosti v Avstraliji obiskali oba domova, blagoslovili prostore, pred Jadranom stoji tudi kapelica. Članstvo se je, čeprav v manjšem obsegu, udeleževalo tudi dejavnosti v slovenskih cerkvah.³ Po drugi strani pa so predstavniki jugoslovanskega veleposlaništva ob določenih priložnostih prihajali na prireditve tudi v domove, ki niso bili naklonjeni komunističnemu režimu, česar npr. v Argentini ni bilo. Razlike so bile tudi v pripravljenosti v svojih prostorih izobešati jugoslovanske državne simbole, v vztrajanju izobešanja zastav brez rdeče zvezde, sprejemanju učiteljic iz Slovenije⁴ za učenje slovenščine, ali vztrajanju, da v klubih poučujejo prostovoljke iz skupnosti. Za primerjavo dodajmo, da je bilo po Skrbišu (1997: 602) pri avstralskih Hrvatih drugače. Zanje pravi, da so bile organizacije politično in osebno razdeljene, vsem pa je bilo skupno zanikanje legitimnosti komunističnega režima v domovini.

Za prvo generacijo lahko rečemo, da večina rojstne domovine duhovno nikoli ne zapusti. Dogajanje v domovini jih zelo zanima in se jih čustveno dotakne bolj kot dogajanje v državi prebivanja (za širši kontekst glej npr. Safran 1991), kar pa se pri naslednjih generacijah spremeni. Mikola (2005: 79) pravi, da je za drugo generacijo, ker nima neposredne migracijske izkušnje, slovenska kultura zamišljena in simbolična. »Za nekatere ostaja Slovenija neke vrste mitična dežela, ki jo poznajo skozi ustno pripoved svojih staršev.« Zaradi komunikacijskih novosti in mobilnosti pripadniki druge in tretje generacije lahko domovino prednikov obiskujejo pogosteje, kot je bilo

2 Omenjam le skupnosti, ki sem jih osebno obiskal.

3 Skrbiš pravi, da gre za dve ohlapno definirani skupini ljudi: ena, ki se zbira okoli Cerkve, druga pa okoli posameznih klubov (1994: 140). Dodajam, da to drži, a je prihajalo tudi do precejšnjega prepletanja.

4 Dolgoletna aktivna članica Triglava mi je glede tega rekla: »Vedno so nas imeli za komuniste, a mi nismo bili komunisti. Bila je učiteljica, ki jo je poslala Jugoslavija, ta jih je med poukom slovenščine učila tudi ideologije. A kaj smo hoteli, potrebovali smo nekoga, ki zna učiti in smo pristali. Mi smo pa hodili k mašam v Kew in vse, saj nas je večina tudi prebežala čez mejo«.

to mogoče nekoč, in se tako srečujejo tudi s slovensko realnostjo (prav tam: 79–80). Pri tem pa je seveda treba izhajati iz dejstva, da ima kulturna dediščina pri izseljencih vedno drugačno podobo. Mikula za Slovence v Avstraliji (2005: 73–74) pravi: »Veliko staršev je na svoje otroke preneslo svoje lastne idealne stare domovine, ki je zanje ostala takšna, kot je bila, ko so jo zapustili pred približno petdesetimi leti«. Skrbiš pravi, da so diasporične skupnosti nagnjene k poudarjanju etničnih atributov, ki so v domovini daleč od relevantnih (1997: 607). Obenem pa v drugem delu navaja: »Kar danes najdemo med slovensko diasporo, niso nujno Slovenci, oblikovani po nostalgicnih vzdihih dela slovenske politike, temveč posamezniki, ki imajo v večini primerov topel in realističen odnos do svoje domovine oz. do domovine svojih staršev« (Skrbiš 2003: 16). Isti avtor v drugem delu navaja, da sta »danes nacionalni sentiment in vprašanje etnične identitete nasplah v veliki meri osvobodjena teritorialnih spon«, diaspore pa postajajo legitimen izvor politične moči (prav tam: 11).

Tudi v novejšem času lahko opazimo nekaj izrazitih aktivacij diaspor v prid matičnim državam. Med balkanskimi vojnami v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja sta pomembno vlogo igrali tako hrvaška kot srbska diaspora. Kot omenja Skrbiš (1999: 6), je imela tudi med vojno na Kosovem velik vpliv albanska skupnost na tujem. Med zadnjo politično krizo v Ukrajini in rusko okupacijo Krimskega polotoka se je v zagovarjanje ukrajinskih stališč zavzeto vključila tudi njihova diaspora, kar je rezultiralo tudi v bolj proukrajinskih stališčih držav z močnejšo ukrajinsko diasporo, npr. Kanade (glej npr. BBC 2016). Nikakor pa takšna posredovanja diaspor niso povezana le s političnimi zadevami, ob hudem potresu v Portoriku so se za pomoč domovini močno angažirale njihove izseljenske skupnosti. Pri tem ni šlo le za zbiranje lastnih finančnih sredstev, ampak tudi lobiranje pri oblasteh držav, kjer prebivajo, za čim večjo pomoč prizadetim območjem (glej npr. *NY Times* 2017). Možnost delovanja diaspor je odvisna tudi od širših okoliščin, tako se na primer predvideva, da je IRA svoje teroristične akcije na Severnem Irskem prenehala zato, ker jim irska diaspora iz ZDA, kjer so po 11. septembru 2011 postrili nadzor nad finančnimi transakcijami (glej npr. *Belfast Telegraph* 2009), ni mogla več finančno pomagati. Obstajajo pa tudi primeri, ko politične sile iz matičnih držav izseljenske skupnosti poskušajo aktivirati v svojo korist. Tak primer je Turčija, kjer so najvidnejši politični predstavniki kampanjo ob ustavnem referendumu poskušali izvajati tudi v zahodnoevropskih državah, kar je sprožilo veliko neodobravanja in zaostriło bilateralne odnose (glej npr. *SCF* 2018). Odnos med Slovenijo in njenimi izseljenskimi skupnostmi ni tak, čeprav je bila njihova vloga med osamosvajanjem velika.

AVSTRALSKI SLOVENCİ V ČASU DEMOKRATIZACIJE IN OSAMOSVAJANJA SLOVENIJE

Tako kot druge slovenske izseljenske skupnosti so tudi avstralski Slovenci aktivno podprli prebujanje demokratičnih in osamosvojitvenih teženj Slovenije. Finančno

so ji pomagali že ob nastanku opozicijskih demokratičnih zvez. Po prvih večstrankarskih volitvah so v zveznih državah – Viktoriji, Novem južnem Walesu, Camberri, Queenslandu in Južni Avstraliji – ustanovili Slovenske narodne svete. Ti so z organiziranjem številnih protestov in demonstracij z namenom obveščanja avstralske javnosti in političnega vrha o razmerah odigrali zelo pomembno vlogo. Že med vojno so lobirali za pomoč, po njej pa za mednarodno priznanje Slovenije. Za nastajajočo državo so zbirali tudi denarna sredstva. Prav gotovo je tudi njihova zasluga, da je Avstralija zelo zgodaj priznala Slovenijo, že 16. januarja 1992, torej obenem z državami Evropske skupnosti (Gregorič 1995; Klemenčič idr. 2005; Volarič idr. 2013). V času demokratizacijskih procesov je avstralske Slovence obiskalo več takrat pomembnih političnih akterjev, med njimi dr. Jože Pučnik, Lojze Peterle, Janez Janša in dr. Janez Dular, takratni republiški sekretar za Slovence po svetu.⁵ Obrambni minister Janša je 8. februarja 1992 ob svojem obisku v Avstraliji »Avstralski slovenski konferenci, Slovenskim narodnim svetom, vsem rojakom v Avstraliji za dragoceno in nesebično pomoč matičnemu narodu v borbi za demokracijo, samostojnost in mednarodno priznanje Republike Slovenije« (Klemenčič idr. 2005: 242) izročil medaljo in posebno priznanje.

Slovenski narodni sveti po zveznih državah so se 28. julija 1990 združili v Avstralsko slovensko konferenco, ki se je kot veja priključila Svetovnemu slovenskemu kongresu (Klemenčič 2017: 738). Najvidnejša osebnost je bila Stanka Gregorič, ki je kot organizacijska tajnica vodila tako Avstralsko slovensko konferenco kot Slovenski narodni svet za Viktorijo, ki je bil, glede na to, da je to avstralska zvezna država, kjer živi največ Slovencev, najaktivneši in najrazpoznavnejši. Druga zelo vidna oseba takratnega dogajanja je bil Alfred Brežnik, poznejši častni konzul Republike Slovenije, ki je, s ciljem avstralsko javnost obveščati o dogajanju v Jugoslaviji, decembra 1990 v Sydneyu odprl Slovenski informacijski urad (prav tam, po Gregorič 1995: 10).

Prva pomembnejša pobuda je bilo zbiranje podpisov v podporo plebiscitu za samostojno Slovenijo. V nekaj dneh so zbrali izjave 27 društev s podpisi številnih posameznikov (Gelt idr. 1992: 1). Že v prvi polovici leta 1991, ko so priprave na razglasitev samostojnosti šele potekale in je bila morebitna vojna, ki bi temu lahko sledila, šele grožnja, so avstralski Slovenci vložili velike napore, da bi avstralski politični vrh prepričali k podpori slovenskih prizadevanj in mirno rešitev krize. Uspeli so se osebno srečati s takratnim premierom Bobom Hawkom, številne pozive so namenili tudi zunanjemu ministru Garethu Evansu. V znani akciji, ki je potekala že med vojno za Slovenijo, so zunanjemu ministru poslali 13.000 dopisnic (Klemenčič v Klemenčič idr. 2005: 240), ob zbiranju denarne pomoči so organizirali tudi številne demonstracije in proteste. Obstaja bogat fotografski arhiv množic ljudi s transparenti. Na enem od

5 Skrbiš (1997: 602) pravi, da je nastajajoče novo hrvaško politično vodstvo ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja iskalo priznanje in legitimacijo v diaspori prav toliko kot doma. Za slovensko vodstvo tega ne moremo trditi. Šlo je za pridobivanje podpore za osamosvojitve države, hkrati pa simbolne poskuse združitve naroda, ne moremo pa govoriti o strankarski politizaciji diaspore.

zborovanj je v imenu mladih spregovorila Nevenka Golc Clarke, sedanja častna konzulka Slovenije za Queensland. Po pripovedovanju se je v Avstralijo priselila pred kratkim in je skupnost ni poznala, so ji pa takoj, ko so jo spoznali, dali možnost govora: »Bilo je zelo demokratično vse skupaj, lahko bi govorila karkoli takrat, sploh nihče ni pomislil na tveganje, ampak so vsi poskušali le združiti vse sile« (Golc Clarke 2017). Med pomembne dejavnosti spadajo še izdajanje *Slovenskega pisma* in drugi načini obveščanja medijev o dogajanju v Jugoslaviji. Pogosto so reagirali tudi na napačna poročanja medijev in organizirali molitvene ure in maše za domovino. Tudi Slovenci, ki so živeli raztreseni po avstralskem podeželju, so se bolj povezali s skupnostjo (Gerden v Volarič idr. 2013: 15).

Aktivisti slovenskih stališč niso predstavljali samo vladnim predstavnikom, ampak tudi predstavnikom opozicije in osebju ameriškega veleposlaništva. Iz stališč takratnega ameriškega zunanjega ministra Bakerja so prepoznali, da ZDA ne poznajo celostne problematike. Za zbiranje finančne pomoči za Slovenijo so organizirali Australian Slovenian Relief Appeal. Po koncu vojne se je dnevno dogajanje umirilo, s podpisovanjem peticij pa so se nadaljevala prizadevanja za uradno priznanje Slovenije. Poleg individualnih srečanj s politiki so 13. decembra 1991 v soorganizaciji s Hrvati pripravili večer z avstralskimi parlamentarci (Klemenčič 2017: 739).

Premiki so bili postopni, a vidni. Tako so politični predstavniki od začetne zadržanosti in podpore predvsem demokratizaciji prešli k izražanju jasnejših stališč o tem, da Jugoslavija v obstoječi obliki ne more preživeti. Naslednja pomembna poteza je bila, da je Garry Hand, avstralski minister za imigracijo in etnične zadeve, po obiskih slovenskih predstavnikov izdal navodilo, da lahko prebivalci Slovenije vstopne vizume za Avstralijo uredijo na avstralskem veleposlaništvu na Dunaju, čeprav je bilo njihovo veleposlaništvo v Beogradu. Na videz obrobna poteza je bila mednarodno-pravno izjemno pomembna. Bilo je posredno priznanje, da Slovenija ni več del Jugoslavije (Klemenčič 2017: 239 po Gregorič 1995: 56).

Klemenčič v svojem opisu dogajanja pravi, da je na ustanovnem srečanju Avstralske slovenske konference prišlo do politične sprave med avstralskimi Slovenci (Klemenčič v Klemenčič idr. 2005: 239). Treba je povedati, da povsem brez zapletov le ni šlo, a so bili po pripovedovanju sogovornikov predvsem posledica osebnih nestrinjanj, ko kdo v teh strukturah ni dobil tako vidnega mesta, kot si ga je želel. To je v skupnosti sicer pustilo še ne pozabljeno brazgotino, ki je sicer vplivala na diferenciacijo, na takratno dogajanje pa ni imela bistvenega vpliva. Prav tako niso bili vsi Slovenci enako aktivni in angažirani, Gerden (v Volarič idr. 2013: 16) omenja, da so bili »tudi žalostni in obupani nad rojaki in društvi, ki so dvomili v slovensko osamosvojitvev«. Tem obrobnim pojavom pa v celotnem dogajanju nima smisla dajati prevelikega pomena.

Prav tako močna kot prizadevanja za priznanje Slovenije so bila praznovanja po tem, ko je Avstralija uradno priznala Slovenijo kot samostojno državo. Slovenci so se v narodnih nošah zbrali na trgih večjih mest, kjer živi številčnejša slovenska skupnost, in praznovali. Zelo pogosti napisi v njihovih rokah so bili »Australia, we thank

you. Independent Slovenia«, »Thank you Australia«, »A new country is born – Slovenia« (Slovenci po svetu v času osamosvajanja Slovenije 2011 in osebni arhiv avtorja).

Zelo čustveno doživljanje in čutenje avstralskih rojakov v tem času dokazuje pismo Stanke Gregorič. Pismo je poleg na dr. Janeza Dularja naslovila tudi »vsi, vsi Slovenci!« Napisala je, da »smo Slovenci v Avstraliji tako aktivni, da vam tega nimamo časa niti sporočiti« ter »Morda je nam v nekem smislu še težje kot vam. Radi bi se borili z vami«. Pismo končuje z »Vaši avstralski Slovenci« (Klemenčič idr. 2005: 246). Od takrat je minilo že kar nekaj časa, v katerem se je spremenila tudi slovenska skupnost. Spomini na takratno dogajanje pa so še vedno živi, so tema pogovorov v slovenski skupnosti, o dogajanju nostalgичno pripovedujejo obiskovalcem iz Slovenije. Z njim pa so povezana tudi številna razočaranja nad današnjim stanjem v Sloveniji – o tem pišem v naslednjem poglavju.

Kljub velikemu ponosu avstralskih Slovencev na takratno dogajanje, pa sem med potovanjem doživel, da mi je ena od gostiteljic ob obisku pokazala polno omaro dokumentov in časopisnih izrezkov iz tistega časa ter DVD zgoščenko s presnetimi posnetki novic o Sloveniji z avstralskih televizij. Ni se zavedala dragocenosti zbrane gradiva, tako da sem bil prvi, ki ga je videl, pa še to po naključju.

EMPIRIČNA RAZISKAVA

Intervjuvance iz slovenske skupnosti v Avstraliji bi glede na njihove poglede na stanje demokratične in pravne države v matični domovini lahko razdelili v tri skupine. Vsi so omenjeno vprašanje močno povezovali s svojimi stališči o političnem dogajanju v Sloveniji, z odnosom do komunizma pa tudi s širšimi nazorskimi in načelnimi vprašanji.

V prvo skupino bi uvrstil posameznike, ki težave pri uveljavljanju načel demokratične in pravne države povezujejo z ne dovolj odločno prekinitvijo s prejšnjim nedemokratičnim režimom. Nekdo je odločno povedal: »Ne vem, če je še rešitev za Slovenijo. Saj imajo komunisti spet vse v rokah. Pa tako smo se veselili v času osamosvajanja, pomagali po vseh močeh, sploh spati nismo hodili več dni med vojno. No, saj vsaj samostojno državo imamo, ni pa demokratična, kot bi bilo treba, saj so stalno isti na oblasti.« Podobna stališča je zagovarjalo tudi več drugih intervjuvancev, ki jim je skupno tudi to, da politično dogajanje v Sloveniji redno spremljajo. Drugi sogovornik je tako dejal: »Vsako jutro, ko vstanem, grem najprej na internet, kjer si pogledam novice iz Slovenije, takrat se pri vas dan ravno zaključí, tako da vem vse, kaj se je zgodilo.« Drugi intervjuvanec je še vedno naročnik dveh časopisov iz Slovenije, tretji pa se informira preko tedenske radijske oddaje in dvomesečnega časopisa v okviru slovenske skupnosti. Pri preostalih intervjuvancih, ki sem jih uvrstil v to kategorijo, sem zaznal kombinacijo omenjenih pristopov.

Glede na zgornje navedbe imajo dober vpogled v vsakodnevno dogajanje v Sloveniji in se do njega opredeljujejo. Podpirajo stališča slovenskih desnosredinskih

strank, poseben ugled uživa dr. Jože Pučnik, med aktivnimi politiki pa predvsem Janez Janša.⁶ V mnenjih o težavah pravne države v Sloveniji poudarjajo primer Patria, kritični pa so tudi do delovanja pravosodja. Dejstvo, da se oba politična pola na oblasti neenakomerno izmenjujeta, navajajo kot dokaz, da demokracija v Sloveniji ne deluje v polni meri. Eden od sogovornikov je navrgel naslednje:

Očitno je v Sloveniji diskreditacija za politika, ki ga hočeš očrniti, laganje, da ima v Avstraliji svojo privat kliniko. Mi tukaj smo se samo smejali, a bilo je tudi neprijetno, saj smo se večkrat pogovarjali o tem, da kljub vsemu, kar smo naredili za Slovenijo, se lahko tudi slovensko skupnost v Avstraliji zaradi političnih intrig doma tako lahko kotno žrtvuje v mahinacije.

Zgornje navedbe kažejo, da dogajanje v domovini v tem delu diaspore še vedno vzbuja reakcije. Kljub temu je bilo splošno stališče intervjuvancev, da vpliva na spremembe nimajo in ga tudi v prihodnje ne bodo imeli.

V drugo skupino bi uvrstil intervjuvance z ne tako negativnim odnosom do komunizma. Tudi ti so bili naklonjeni osamosvojitvi Slovenije, niso pa do danes ohranili tako živih političnih vezi. Kritični so do stanja demokratične in pravne države v Sloveniji, po njihovem mnenju stanje ni zadovoljivo. A v nasprotju s prejšnjo skupino svojih mnenj niso konkretizirali, ampak so ostajali pri splošnih stališčih. Najpogosteje poznajo splošne obrise današnjih političnih razmer v Sloveniji, niso pa seznanjeni s vsakodnevnim dogajanjem. Tudi imen in položajev vodilnih v Sloveniji ne poznajo natančno. Kot vir informacij o dogajanju so poleg interneta in slovenskih medijev v Avstraliji večkrat omenili tudi telefonske pogovore s sorodniki doma. En intervjuvanec je o svojih stališčih povedal naslednje: »Jaz sem v Avstralijo prišel kot komunist (čez mejo med Jugoslavijo in Italijo je sicer prebežal, op. a.) in bom komunist tudi ostal, tudi če vem, da delamo vse narobe. Zagotovo razmere glede demokracije in prava niso dobre, to vidim, ko grem na obisk, ne morem pa reči, kdo je kriv, da je tako.« Drugi intervjuvanec pa je razmišljal takole:

Levica, desnica, Cerkev, ne vem zdaj, kdo točno je kaj. Se mi kar zdi, da je vse isto, demokracijo razumejo bolj po svoje. Ko me vprašate glede pravne države, pa tudi isto, saj ko govorim po telefonu s Slovenijo, poslušam samo to, kaj vse so sodišča komu krivico naredila, pa mejnik tam, pa dediščina tam, pa nov kriminallec zunaj.

Tudi pripadniki te skupine na razvoj v Sloveniji nimajo več vpliva, v nasprotju s prvo skupino pa si tega niti ne želijo.

6 To je verjetno povezano tudi s tem, da je Janez Janša v Avstraliji v zadnjih letih nekajkrat obiskal tudi osebne prijatelje. Ker so med njimi ugledni predstavniki slovenske skupnosti, to verjetno vpliva tudi na del preostalih Slovencev. Čeprav so slovensko skupnost v preteklosti obiskali tudi drugi slovenski politiki, ti niso pustili takšnega vtisa. Mogoče je razlog tudi v tem, da so to bili uradni obiski.

Intervjuvanci iz druge generacije so ne glede na družinska ozadja manj seznanjeni z dogajanjem v Sloveniji. Vsi so omenili, da se o dogajanju v Sloveniji informirajo po *Facebooku*. Ob všečkanju strani iz Slovenije se jim prikazujejo novice o dogajanju, tako da ga do določene mere spremljajo. Opažam, da so do stanja demokratične in pravne države manj kritični kot prva generacija, kljub temu pa izražajo določeno nezadovoljstvo in kritike. Med intervjuji sem opazil, da čeprav na Slovenijo še vedno gledajo tudi čustveno, so vendarle primarno avstralski državljani in jih bolj zanima tamkajšnje politično dogajanje.

Tretjo skupino predstavljajo sodobni emigranti iz Slovenije. Med intervjuji sem opazil notranjo heterogenost skupine. Ob sicer splošni kritičnosti do razmer v Sloveniji in poudarjanju, da je Avstralija bolj demokratična, so razloge za stanje v Sloveniji opisovali zelo različno. En intervjuvanec je tako dejal: »Izselil sem se leta 2013, ko so Slovenijo pretresale vseslovenske vstaje, a se desnica nikakor ni hotela umakniti z oblasti. Rekel sem si, da ti pa res ne peljejo Slovenije v sodobno smer in poiskal možnost za izselitev.« Drugi intervjuvanec pa, obratno, pravi takole:

V Sloveniji še vedno živi socializem, levica, ki je stalno na oblasti, bi državne prste vtikala vsepovsod. Za podjetnike promovirajo kriminalce, ki so preko stikov s politiko pokradli podjetja. Prišel sem v Avstralijo, kjer lahko svoje podjetje svobodno razvijam, v Sloveniji je poslovna klima neprimerno manj naklonjena, saj nas oblast vidi kot nekaj slabega.

Opazil sem tudi, da ta vprašanja na občasnih srečanjih⁷ sodobnih slovenskih izseljencev v Avstralijo niso zelo prisotna, pogovarjajo se o drugih stvareh. V tradicionalnih slovenskih klubih so ta vprašanja bila in tudi ostala pogosta tema medsebojnih pogovorov. Med intervjuvanci ni bilo zaznati namena ali želje po večji vključenosti v družbeno dogajanje v Sloveniji.

ZAKLJUČEK

Odnos med diasporami in njihovimi matičnimi domovinami ni statičen, temveč se glede na številne dejavnike konstantno spreminja. Avstralski Slovenci so bili s Slovenijo najtesneje povezani med njenim osamosvajanjem. Razlog za rahljanje vezi in zmanjšan vpliv je posledica tako staranja in umiranja prve generacije izseljencev, manjše navezanosti druge generacije, ki je že odrasla v Avstraliji, manjšega interesa Slovenije za vključenost diaspore kot občutka izseljenske skupnosti, da je osrednji cilj, to je samostojna država, dosežen. Čeprav se je po Demmersu (2002: 86) politična teža diaspor v poznem 20. stoletju močno povečala in te pogosto igrajo ključno vlogo tudi v sodobnih konfliktih, je treba poudariti, da posploševanje ni mogoče, saj je

7 Njihova vključenost v tradicionalno slovensko skupnost je zanemarljiva.

njihova vključenost odvisna od različnega geopolitičnega stanja. Pomen slovenskih diaspor, tudi avstralskih Slovencev, se je sprva gotovo povečal, po letu 1992 pa se je začel zmanjševati. Primer Slovencev se nedvomno razlikuje od preostalih narodov z območja nekdanje Jugoslavije, kjer so izseljenske skupnosti zaradi konfliktov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja (p)ostale veliko bolj »nacionalistične na daljavo«, če povzamem Skrbiša (1999: 183).⁸ Demmers (2002: 86 po Kaldor 1996) opaža, da so v diasporah prisotni tako kozmopolitizem in antinacionalizem kot reakcionarni etnonacionalizem. Mogoče je trditi, da je razvoj pri Slovencih šel v prvi smeri, pri preostalih narodih v južnem sosedstvu pa v drugi.

Kljub temu pa ne moremo trditi, da je slovenska skupnost zgolj folklorizirana in povsem brez politične osti, kar se je pokazalo ob aferi z veleposlanikom Republike Slovenije v Avstraliji, Milanom Balažicem. Ta je ob odprtju slovenskega konzulata v Melbournu med povabljenimi gostil tudi obsojenega pedofila Nikolasa Omana. Slovenska skupnost je strnjeno stopila skupaj ter odločno reagirala na veleposlanika in Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, posledica je bila, da je ministrstvo Balažica kot slovenskega veleposlanika v Avstraliji odpoklicalo (MMC 2014).

Med avstralskimi Slovenci ostajajo tudi vidnejši posamezniki, ki ohranjajo glasnjejšo idejno in finančno podporo določenim političnim vizijam in akterjem iz Slovenije. Te primere Anderson opisuje kot »življenje politike na daljavo« s strani diaspore (Anderson 1992: 12). Ker v sodobnem svetu skupinske identitete niso več prostorsko ali teritorialno zamejene, to postaja vse lažje (Dammers 2002: 89).

Analiza pogledov dvanajstih intervjuvancev je po eni strani subjektivna kategorija, saj ima (lahko) vsak posameznik svoje poglede na konkretna vprašanja o stanju demokratične in pravne države v Sloveniji. Hkrati pa sta po drugi strani, glede na način izbora intervjuvancev, do določene stopnje mogoči tudi posplošitev in aplikacija na celotno skupnost. V Melbournu in Sydneyu, kjer sta slovenski skupnosti močnejši, se članstvo med posameznimi klubi deli tudi na podlagi političnih prepričanj. V drugih mestih, kjer so skupnosti manjše, pa vsi zahajajo v isti slovenski klub. Pri predstavnikih vseh skupin sem glede delovanja demokratične in pravne države zaznal nezadovoljstvo s sedanjim položajem. Zanimiva pa je ločnica, da je med intervjuvanci, ki se istovetijo s t. i. desno politično stranjo v Sloveniji, intenzivnost spremljanja dogajanja v Sloveniji izrazito večja kot med tistimi, ki se istovetijo s t. i. levo politično opcijo. Lahko rečem, da so med intervjuvanci simpatizerji t. i. desnice do stanja demokratične in pravne države v Sloveniji nekoliko, a ne zelo izrazito, bolj kritični kot simpatizerji t. i. leve. Manjša, kot sem pričakoval, pa je razlika glede na čas in ozadje izselitve. Tudi nekateri prebežniki čez mejo so v Avstraliji pridobili simpatije do jugoslovanskega režima. Po drugi strani pa tudi poznejši legalni izseljenci izražajo ali izrazit odklon do komunizma ali večjo naklonjenost. Proces osamosvajanja Slovenije je bil točka, ki jo vsi vrednotijo pozitivno. V vseh primerih pa je treba

8 Skrbiš (1999: 183) je prepričan, da bo »nacionalizem na daljavo« v prihodnosti še pridobil na pomenu. Tudi tukaj je treba dodati, da tega ne smemo posploševati, ampak je odvisno od vsakega posameznega primera.

jasno poudariti, da je vprašanje pogledov na stanje demokratične in pravne države v Sloveniji tesno povezano s pogledi na nekdanji režim v Jugoslaviji in na sedanje politične razmere. Teh vprašanj v intervjujih nikakor ni bilo mogoče ločiti, saj so jih intervjuvanci stalno prepletali.

Miselni okviri sodobnih izseljencev so drugačni. Izrazito se razlikujejo glede političnih pogledov, a so hkrati vsi kritični do demokratične in pravne države v Sloveniji, stanje pa pogosto povezujejo tudi z razlogi za svojo izselitev. Skladno z moderno individualistično usmerjeno družbo imajo kritična stališča pripadnikov sodobne slovenske emigracije v Avstraliji do stanja demokratične in pravne države v Sloveniji bistveno manjši pomen za etnično povezovanje in družabno življenje kot pri zgodnejših izseljencih.

Od vseh segmentov slovenske skupnosti v Avstraliji pa bi bilo zelo nerealistično pričakovati, da bodo v prihodnje kakorkoli pomembno vplivali na razvoj demokratične in pravne države v Sloveniji, ostalo bo le zavedanje o splošnem dogajanju. Trendi pa kažejo, da se bo krepilo sodelovanje na drugih področjih, primer tega je SAAA (Slovenian Australian Academic Association), kjer se kažejo možnosti znanstvenega sodelovanja in gospodarskega povezovanja (za širši kontekst tega glej npr. Faist 2008) ter promocije Slovenije, oboje predvsem preko častnih konzulov in drugih uspešnih posameznikov slovenskega rodu.

VIRI IN LITERATURA

- Albina in Branko Kalc (2017). *Pričevalci*, <https://4d.rtv slo.si/arhiv/pricevalci/174502262> (7. 4. 2018).
- Anderson, Benedict (1992). *Long-Distance nationalism: World Capitalism and the Rise of Identity Politics*. The Wertheim Lecture. Amsterdam: Centre for Asian Studies.
- Anica in Alojz Markič (2017). *Pričevalci*, <https://4d.rtv slo.si/arhiv/pricevalci/174490502> (7. 4. 2018).
- Avbelj, Matej (2018). The Sociology of (Slovenian) Constitutional Democracy. *Hague Journal on the Rule of Law* 10/1, 35–57.
- Birsa, Irena (1994). *Slovenians in Australia*. Pascoe Vale South (Victoria): Birsa Melbourne; Bundoora (Victoria): La Trobe University, Graduate School.
- Boeije, Hennie (2010). *Analysis in Qualitative Research*. Los Angeles: Sage Publications.
- Bryman, Alan (2004). Qualitative Research on Leadership: A Critical but Appreciative Review. *The Leadership Quarterly* 15/6, 729–769.
- Canadian-Ukrainian Relations: *As Thick as Blood?* (2016). BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-36739074> (10. 4. 2018).
- Creswell, John (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Method Approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Čebulj Sajko, Breda (1992). *Med srečo in svobodo*. Ljubljana: samozaložba.

- Demmers, Jolle (2002). Diaspora and Conflict: Locality, Long-Distance Nationalism, and Delocalisation of Conflict Dynamics. *The Public* 9/1, 85–96.
- Faist, Thomas (2008). Migrants as Transnational Development Agents: An Inquiry into the Newest Round of the Migration-Development Nexus. *Population, Space and Place* 14, 21–42.
- Gelt, Draga idr. (1992): *Kronika: Razpad Jugoslavije, bitka za Slovenijo, Delovanje Avstralske slovenske konference, njenih Slovenskih narodnih svetov in ostalih slovenskih društev ter organizacij v Avstraliji, od plebiscita 1990 do konca februarja 1992*. Melbourne: Slovenski narodni svet Viktorije.
- Gelt, Draga (2010). *Chronicle of Slovenian Schools and Slovenian Language Teachers in Australia = Kronika slovenskih šol in učiteljev slovenskega jezika v Avstraliji*. Melbourne-Kew: Slovenian Religious and Cultural Centre Sts Cyril and Methodius.
- Germany, Netherlands Announce they will not Allow Turkish Politicians to Campaign for Elections (2018). *SCF Stockholm Center for the Freedom*, <https://stockholmcf.org/germany-netherlands-announce-they-will-not-allow-turkish-politicians-to-campaign-for-elections/> (29. 4. 2018).
- Gregorič, Stanka (1995). *Naša bitka za Slovenijo – Avstralija*. Melbourne: Slovenski narodni svet Viktorija.
- How 9/11 Ended America's Love Affair with the Provos (2009). *Belfast Telegraph*, <https://www.belfasttelegraph.co.uk/opinion/how-911-ended-americas-love-affair-with-the-provos-28495106.html> (10. 4. 2018).
- Intervju z Nevenko Golc Clarke* (2017). Brisbane. Dostopno pri avtorju.
- Kaldor, Mary (1996). Cosmopolitanism Versus Nationalism: The New Divide? *Europe's New Nationalism: States and Minorities in Conflict* (ur. E. Caplan, J. Feffer). Oxford: Oxford University Press, 42–58.
- Klemenčič, Matjaž idr. (ur.) (2015). *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije. IV del: Slovenci v zamejstvu in po svetu ter mednarodno priznanje Slovenije*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- Klemenčič, Matjaž (2017). Vloga pripadnikov slovenskih avtohtonih manjšin v sosednjih državah in slovenskih izseljencev v osamosvajanju Slovenije. *Annales, Analiza istrske in mediteranske študije, Serie Historia et Sociologia* 27/4.
- Koderman, Miha (2015). *Nazaj v domači kraj: Prostorske in turistične razsežnosti obiskovanja Slovenije s strani slovenskih izseljencev in njihovih potomcev iz Avstralije*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
- Kokot, Waltraud (2017). *Diaspora as a Resource: Comparative Studies in Strategies, Networks and Urban Space*. Münster: LIT Verlag.
- Lamut, Urša, Macur, Mirna (2012). *Metodologija družboslovnega raziskovanja od zasnove do izvedbe*. Ljubljana: Vega.
- Letnar Čerňič, Jernej (2017). Varstvo človekovega dostojanstva v slovenski družbi. *Prenova Evrope* (ur. Tine Hribar idr.). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 159–169.

- Leskovec, Jure (2016). Jure Leskovec postal redni profesor na Stanfordu: Intervju. *SIOL*, <https://siol.net/novice/svet/jure-leskovec-postal-redni-profesor-na-stanfordu-423427> (1. 6. 2018).
- Marija in Jožef Prinčič (2017). *Pričevalci*, <https://4d.rtv slo.si/arhiv/pricevalci/174507845> (8. 4. 2018).
- Mikola, Maša (2005). *Živeti med kulturami: Od avstralskih Slovencev do slovenskih Avstralcev*. Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU.
- New York's Response to Puerto Rico Devastation: 'It's Personal for Us' (2017). *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2017/09/29/nyregion/puerto-rico-new-york-relief-efforts-ties.html> (12. 4. 2018).
- Safran, William (1991). Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1/1, 83–99.
- Salloum, Cynthia (2015). The Foreign Politics of Diasporas Plays an Important Role in Shaping U.S. Foreign Policy. *USApp – American Politics and Policy Blog* (12. 2. 2015). Blog Entry.
- Skrbiš, Zlatko (1994). On Ethnic „Communities“ in Non-Native Environments. *Dve domovini / Two Homelands* 5, 137–149.
- Skrbiš, Zlatko (1997). The Distant Observers? Towards the Politics of Diasporic Identification. *Nationalities Papers* 25/3, 601–610.
- Skrbiš, Zlatko (1999). *Long-Distance Nationalism: Diasporas, Homelands and Identities*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.
- Skrbiš, Zlatko (2003). Diasporočno slovenstvo: Politika, nacionalizem in mobilnost. *Družboslovne razprave* XIX/42, 9–20.
- Slovinci po svetu v času osamosvajanja Slovenije* (2011). Razstava Društva Slovenija v svetu.
- Trebše Štolfa, Milica (ur.). (2001). *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica.
- Trstenjak, Verica (2017). V Sloveniji ni pomembno, da si strokoven, ampak da si poslušen: Intervju. *SIOL*, <https://siol.net/novice/slovenija/verica-trstenjak-v-sloveniji-ni-pomembno-da-si-bolj-strokoven-ampak-da-si-bolj-poslusen-445281> (1. 6. 2018).
- Veleposlanik Balažič se bo moral posloviti od Avstralije (2014). *MMC*, <https://www.rtv slo.si/slovenija/veleposlanik-balazic-se-bo-moral-posloviti-od-avstralije/337304> (2. 6. 2018).
- Velikonja, Urška (2017). Slovenska profesorica na Georgetownu: Ameriška vlada me je že večkrat vprašala za nasvet, slovenska nikoli: Intervju. *SIOL* <https://siol.net/novice/slovenija/slovenska-profesorica-na-georgetownu-ameriska-vlada-me-je-ze-veckrat-vprasala-za-nasvet-slovenska-nikoli-video-444541> (1. 6. 2018).
- Volarič, Zdenka idr. (ur.). (2013). *Zlata knjiga o osamosvojitvi Slovenije: Slovenski rojaki v podporo svobodi*. Ljubljana: Svetovni slovenski kongres.

SUMMARY

VIEWS OF SELECTED AUSTRALIAN SLOVENES ON THE STATE OF DEMOCRACY AND RULE OF LAW IN SLOVENIA

Dejan VALENTINČIČ

Diasporas play different roles with respect to their mother countries. There are many reasons that affect their motivation. Political refugees are well known to be more interested in affecting the situation in their countries of origin than economic migrants. At the same time, the ties between members of diaspora communities and their mother countries change over generations. Nevertheless, generally speaking all diasporas become most active at times of crisis. Australian Slovenes were actively involved in the democratisation process and the fight for the country's independence and international recognition. More than twenty-five years later, the Slovenian community in Australia is no longer so tightly connected with political life in Slovenia. However, they are still to varying degrees interested in the happenings there. Based on semi-structured interviews with carefully selected informants we can generally divide them into three groups. Those that are strictly anti-communist often follow day to day politics, are very unsatisfied with the situation in Slovenia and support right-wing parties. They believe that the democratization process in Slovenia has not been completed and that aspects of post-communist forces are still present in state institutions. On the other hand, those who are nostalgic about communist times also supported Slovenian independence at that time. Interestingly, they do not follow current politics in Slovenia very closely. They too are dissatisfied with the current situation in Slovenia and believe that the democratic institutions are not fully working. But they do not have such clear opinions as to who is responsible. In both cases the second generation is far less interested in political happenings in the country of their parents' origins, but are mostly connected to Slovenia through tradition, culture and family. The third group consist of modern emigrants from Slovenia to Australia. This group is heterogeneous. They have very critical views on the state of democracy and rule of law in Slovenia, but different opinions as to which parties are responsible. In accordance with modern individual society these topics are not so relevant for their social life as they were for the previous waves of Slovenian emigrants. In all cases it can be expected that they are very unlikely to play any significant role in the future political processes in Slovenia.